

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вознюк Наталія Іванівна

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

<http://orcid.org/0000-0002-6705-0497>

Пенсійне забезпечення є невід'ємною складовою системи соціального захисту України. Поглиблення демографічної кризи, погіршення соціально-економічної ситуації в умовах війни ставлять під загрозу стабільність пенсійної системи. Тому питання її реформування залишається актуальним навіть в умовах воєнного стану.

З 2004 року в Україні функціонують два рівні пенсійної системи: перший - солідарна система та третій - система недержавного пенсійного забезпечення. Другий рівень - обов'язкова накопичувальна система, так і не був впроваджений.

Солідарна система є основою соціальної підтримки осіб похилого віку та базується на принципі солідарності поколінь. Саме тому одним з критичних ризиків тут є демографічний. Основні демографічні виклики та загрози для розвитку України було визначено у Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року: швидке скорочення чисельності населення внаслідок депопуляції та масштабної трудової міграції; низький рівень народжуваності; погіршення стану здоров'я населення; зростання чисельності осіб з інвалідністю; високий рівень передчасної смертності; масова вимушена еміграція населення; незаконне вивезення громадян України за кордон; демографічне старіння; масштабне внутрішнє переміщення населення тощо [1].

На липень 2024 р. чисельність населення України становила 35,8 млн. осіб, у тому числі на підконтрольних територіях - 31,1 млн. осіб. За оцінкою

Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук, до 2041 року населення України може скоротитися до 28,9 млн. осіб, а до 2051 року - до 25,2 млн. осіб. Одночасно майже 30 % населення є пенсіонерами. Відповідно до статистичних даних, оприлюднених Пенсійним фондом, станом на 1 жовтня 2024 року в Україні було 10,3 млн пенсіонерів, 72,84 % з яких отримували пенсію за віком [2]. Станом на 1 жовтня 2024 року 43,14 % пенсіонерів отримували виплати у сумі до 4000 грн [2], в той час як середня заробітна плата становила близько 20000 грн [3]. Отже, коефіцієнт заміщення заробітку пенсіями в солідарній системі наразі є низьким, а значні демографічні ризики, тільки погіршать цей показник в майбутньому.

Поєднання демографічних та економічних викликів ставлять під загрозу функціональність солідарної системи, що обумовлює необхідність впровадження іншої моделі пенсійного забезпечення, яка побудована на засадах накопичення коштів на персональних рахунках застрахованих осіб та створює нові можливості для інвестування та збільшення накопичень. Впровадження обов'язкової накопичувальної системи дозволить забезпечити оптимальний баланс економічних та соціальних інтересів, врівноважити ризики.

Критеріями оцінювання ефективності накопичувальної пенсійної системи можна вважати: наявність законодавчої бази та ефективного державного регулювання; широкі інвестиційні можливості; високі вимоги до рівня кваліфікації суб'єктів, які здійснюють діяльність із адміністрування, управління, зберігання, інвестування пенсійних активів; високий рівень фінансової обізнаності громадян; надійність системи та довіра до неї населення. На ці фактори слід зважати під час впровадження в Україні другого рівня пенсійної системи.

Під час реформування пенсійної системи України доцільно враховувати не тільки поточні виклики, а й вибудовувати фундамент для стійкості та ефективності у майбутньому.

В сучасних умовах позитивний вплив матимуть:

впровадження додаткових механізмів підтримки найбільш вразливих категорій пенсіонерів, зокрема через інтеграцію з іншими видами соціального захисту (соціальні послуги, державні соціальні допомоги, розширення програми медичних гарантій для осіб похилого віку);

збереження та удосконалення механізму індексації пенсій;

оптимізація механізму визначення розміру пенсій з урахуванням тривалості страхового стажу;

впровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування з поступовим охопленням населення (за віковим критерієм; за видом професійної діяльності через створення професійних накопичувальних програм);

подальше впровадження цифрових рішень для обліку пенсійних внесків, автоматизації процесів нарахування пенсій, створення прозорих механізмів управління пенсійними активами в другому рівні пенсійної системи;

проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо умов функціонування накопичувальної складової пенсійної системи (другий та третій рівні).

Список літератури:

1. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#top>

2. Інформація щодо чисельності пенсіонерів за видами та розмірами призначених пенсій станом на 1 жовтня 2024 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2167986-informatsiya-shhodo-chyselnosti-pensioneriv-za-vydamy-ta-rozmiramy-pryznachenyh-pensij-stanom-na-1-zhovtnya-2024-roku/>

3. Показник середньої заробітної плати за 2024 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2165179-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2024-rik/>